

Nokkahuilu – hoveista muskareihin

Ideoita varhaisiän musiikinopettajille

Eerika Pirhonen

Opinnäytetyö

Huhtikuu 2017

Hyvinvointiyksikkö

Musiikkipedagogi (AMK), musiikin koulutusohjelma

Varhaisiän musiikkikasvatus

Tekijä(t) Pirhonen Eerika	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Huhtikuu 2017
	Sivumäärä 34	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Nokkahuilu – hoveista muskareihin Ideoita varhaisiän musiikinopettajille		
Tutkinto-ohjelma Musiikin koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) Pantsu Leena		
Toimeksiantaja(t)		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Vaikka nokkahuilu on monille tuttu soitin alakoulun musiikintunneilta, valitettavasti harva tietää, kuinka monipuolinen soitin nokkahuilu oikeastaan on. Opinnäytetyön tavoite oli antaa soitintuntemusta nokkahuilusta ja kartoittaa sopivat lähtökohdat ja työtavat nokkahuilun soitonopetukseen erityisesti varhaisiän musiikinopetuksessa. Opinnäytetyössä selvitetiin, soveltuuko nokkahuilu alle kouluikäiselle soitettavaksi ja mitkä ovat hyvät lähtökohdat soiton opetukselle. Lisäksi selvitetiin, miten nokkahuilun soittotekniikkaa voi opettaa lapsen tasoisesti ja miten eri musiikin työtavat tukevat soiton oppimista.</p> <p>Laadullinen tutkimus koostui opinnäytetyön kirjoittajan omista soitto- ja opetuskokemuksista peilailtuna kirjallisiin dokumentteihin sekä yhteen varhaisiän musiikinopettajan ja fagotin soitonopettajan teemahaastatteluun. Haastattelu litteroitiin ja tulokset analysoitiin teemoittain.</p> <p>Opinnäytetyön tuloksena selvisi, että nokkahuilun soitto soveltuu hyvin varhaisiänmusiikinopetukseen noin 5-7-vuotiaille lapsille. Soitonopetuksen lähtökohtina olivat sopiva ikähaitari, ryhmäkoko, nokkahuilutyyppejä sekä innostava soittomateriaali. Soittotekniikan alkeita voi oppia, kun opetus toteutetaan varhaisiän musiikinopetuksen tavoitteiden mukaisesti, hyödyntäen monipuolisesti musiikin työtapoja: kuuntelua, laulua, liikettä, soittoa ja integrointia. Sopraanonokkahuilu sopii hyvin soitettavaksi myös muiden huiluperheen jäsenten kanssa tai yhdessä muiden säestyssoittimien kanssa.</p> <p>Opinnäytetyössä todettiin, että nokkahuilu sopii sekä taidemusiikkiin että musiikin opetuskäyttöön. Se valmentaa hyvin myös muihin soittimiin, mutta ei tule unohtaa, että se on itsessään hieno ja monipuolinen soitin.</p>		
<p>Avainsanat (asiasanat) nokkahuilu, varhaisiän musiikkikasvatus, varhaisiän musiikinopettaja, nokkahuilun historia, musiikin työtavat, yhteissoitto, nokkahuilunsoiton pedagogiikka, orff-soittimisto</p>		
Muut tiedot		

Author(s) Pirhonen Eerika	Type of publication Bachelor's thesis	Date April 2017 Language of publication: Finnish
	Number of pages 34	Permission for web publication: x
Title of publication Recorder – from Courts to Music Playschools Ideas for early childhood music teacher		
Degree programme Degree Programme in music		
Supervisor(s) Pantsu Leena		
Assigned by		
Abstract <p>The recorder is familiar to many from primary school music lessons. Yet, only a few are aware of its true versatility as an instrument. The goal of the thesis was to deliver information about the recorder and collect a set of instrumental teaching practices specifically targeted at early childhood music education. The feasibility and means of teaching the recorder for children under school age were examined. Additionally, it was studied how different musical activities enhance the learning to play.</p> <p>The qualitative research consisted of the author's own playing and teaching experiences reflected to literature and one theme interview with an early childhood music teacher and bassoon teacher. The interview was transcribed, and the results were thematically analyzed.</p> <p>It was found that playing the recorder is well suited for early childhood music education approximately at the ages of 5 to 7. A suitable age range, group size, the right recorder type and inspiring teaching material form the basis for the teaching. It is possible to teach the basics of playing technique by following the goals of early childhood music education and utilizing different musical activities: listening, singing, motion, playing and integration. The soprano recorder is also suitable for playing along with other members of the recorder family or other accompanying instruments.</p> <p>The result of the study was that the recorder suitable for both art music and instrumental teaching. It also prepares the player for other instruments, but it must not be forgotten that, as itself, it is a fine and versatile instrument.</p>		
Keywords/tags (subjects) recorder, early childhood music education, early childhood music teacher, history of recorder, music playschool activities, playing together, recorder pedagogy, orff instruments		
Miscellaneous		

Sisältö

1	Johdanto	2
2	Tutkimusmenetelmä, tavoitteet ja tiedonhankinta	3
3	Nokkahuilu ja sen historia.....	4
	3.1 Esihistoriasta läpi keskiajan.....	5
	3.2 Renessanssi.....	6
	3.3 Barokin kultakausi	7
	3.4 Nokkahuilun uusi renessanssi	8
4	Nokkahuilu varhaisiän musiikinopetuksessa	9
	4.1 Nokkahuilun matka Orff-soittimistoon	9
	4.2 Nokkahuilunsoiton lähtökohdat varhaisiän musiikinopetuksessa.....	10
	4.2.1 Sopiva ikä soiton aloittamiseen.....	11
	4.2.2 Huilutyypit ja -materiaali	12
	4.2.3 Sopiva ryhmäkoko	14
	4.2.4 Soitto-ohjelmisto	15
5	Ohjeita, ideoita ja työtapoja nokkahuiluryhmän opetukseen muskareissa.....	17
	5.1 Yleistä nokkahuilun soitosta ja tekniikasta	17
	5.2 Erilaisia työtapoja nokkahuilun soitonopetukseen muskareissa	22
6	Pohdinta.....	27
	6.1 Tutkimustulokset ja johtopäätökset	28
	6.2 Tulosten luotettavuus ja toistettavuus	29
	6.3 Muut tutkimukset ja jatkotutkimuksen aiheita	31
	Lähteet	33

Kuviot

	Kuvio 1. Nokkahuiluperhe. (Sakari Kapanen 2017).....	5
--	--	---

1 Johdanto

Aina kun joku kysyy, mikä on pääinstrumenttini, kiusaannun ja yritän vaihtaa puheenaihetta. Jos paljastan, että soitan nokkahuilua, asiasta tietämättömät pitävät sitä hyvänä vitsinä ja naurahtavat: "Joo, niin minäkin osaan soittaa *Ostakaa makkaraa!*" Valitettavasti monien mielikuva nokkahuilusta perustuu täysin halpoihin muovisiin nokkahuiluihin, joita iso joukko lapsia soittaa epävireisesti alakoulun musiikintunneilla. Desibelilukemat nousevat ja korviin sattuu. Ei mikään ihme, että nokkahuilua pidetään pikemminkin vinkuleluna kuin oikeana soittimena.

Huonosta maineestaan huolimatta nokkahuilunsoiton ryhmäopetuksen voi toteuttaa myös oppilaita motivoivasti. Sain ensikosketukseni nokkahuiluun 6-vuotiaana muskarissa ja siitä innostuneena aloitin tavoitteellisen nokkahuilunsoiton Pirkanmaan musiikkiopistossa. Lapsena jouduin kohtaamaan pilkkaa ja halveksuntaa soitinvalinnastani ja olin vähällä lopettaa soittamisen. Onneksi minulla oli kuitenkin innostava soitonopettaja, joka kannusti aina eteenpäin. Kun pilkkaajat kuulivat, kuinka hienoa musiikkia nokkahuilulla voi oikeasti soittaa, sain heidät vaikenemaan.

Nokkahuilu on edelleenkin pääinstrumenttini, ja olen kehittänyt soittotaitojani Jyväskylän ammattikorkeakoulussa. Olen suuntautunut opinnoissani varhaisiän musiikkikasvatukseen ja tämän vuoksi minua kiinnostaa erityisesti, miten jo alle kouluikäiset lapset voisi saada innostumaan nokkahuilun soitosta niin kuin minut saatiin.

Tutkielmani tavoite on selvittää, kuinka nokkahuilunsoittoa voi opettaa varhaisiän musiikinopetuksen mukaisesti. Olen koonnut varhaisiän musiikinopettajille tietopaketin nokkahuilun historiasta ja huiluperheestä, soitonopetuksen lähtökohdista, tekniikasta sekä erilaisista työtavoista soitonopetuksessa. Havainnot olen koonnut kirjallisten lähteiden, asiantuntijahaastattelun sekä omien havaintojeni pohjalta.

Toivon opinnäytetyöni lisäävän arvostusta nokkahuilua kohtaan. Uskon, että opettajien tietoa lisäämällä myös soitonopetuksen laatu paranee ja oppilaiden soittomotiivaatio kasvaa. Jos lapset innostuvat nokkahuilusta jo varhaisiän musiikinopetuksessa, he voivat levittää positiivista soittoasennetta ja uusia tuulahduksia myös koulumaailmaan: "Näkemiin *Makkaraalulu* ja tervetuloa nokkahuiluperheet!"

2 Tutkimusmenetelmä, tavoitteet ja tiedonhankinta

Opinnäytetyöni on luonteeltaan laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 266). Havaintojen pohjalla ovat omat soitto- ja opetuskokemukseni nokkahuilunsoitossa sekä asiantuntijahaastattelu. Lisäksi olen käyttänyt aineistona alan kirjallisia dokumentteja, joita peilailen omiin kokemuksiini sekä asiantuntijahaastatteluun.

Tutkielmani tarkoitus on kartoittaa sopivat lähtökohdat ja työtavat nokkahuilun soitonpetukseen varhaisiän musiikinopetuksessa. Soveltuuko nokkahuilu alle kouluikäiselle soitettavaksi ja mitkä ovat hyvät lähtökohdat soittamiselle? Miten nokkahuilun soittotekniikkaa voi opettaa lapsen tasoisesti ja miten eri musiikin työtavat tukevat soiton oppimista? Käytän varhaisiän musiikinopetuksesta jo suomen kieleen vakiintunutta termiä muskari, jolla tarkoitan alle kouluikäisten lasten musiikin ryhmäopetusta (ks. luku 4).

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys kattaa yleistä tietoa nokkahuilun historiasta, huiluperheestä ja sen ominaisuuksista soittimena. Kerron nokkahuilusta soittimena laajasti, sillä olen havainnut, että usein jopa musiikinharrastajille ja -opettajille tulee yllätyksenä, kuinka monipuolinen soitin nokkahuilu onkaan. Tavoitteenani on lisätä erityisesti varhaisiän musiikinopettajien soitintuntemusta nokkahuilusta. Mitä enemmän opettajilla on tietoa ja arvostusta nokkahuilusta, sitä monipuolisemmin he voivat opettaa nokkahuilun soittoa ja motivoida oppilaita.

Kirjalliset lähteet

Kirjallisina dokumentteina olen käyttänyt sekä alan kirjallisuutta että verkkolähteitä. Joukossa on artikkeleita, tutkimuksia ja muita tieteellisiä julkaisuja, mutta myös soitonoppaita sekä musiikin didaktiikan oppikirjoja, joiden tieteellinen perusta ei ole selkeä. Olen kuitenkin ottanut oppikirjamaisia julkaisuja mukaan lähdeaineistoon, sillä niistä on löytynyt eniten tutkielmani aiheittani koskevia lähteitä. Lisäksi näitä oppikirjoja ovat kirjoittaneet musiikin ja opettamisen ammattilaiset, joiden asiantuntijuuteen luotan.

Omat kokemukset

Käytän esimerkkeinä omia nokkahuilun soitto- ja opetuskokemuksia. Olen soittanut nokkahuilua 6-vuotiaasta asti: ensin musiikkileikkikoulussa, sitten Pirkanmaan musiikkiopistossa ja Jyväskylän ammattikorkeakoulussa toisena pääinstrumenttinani. Minulla on kokemusta myös yhtyesoitosta nokkahuilulla ja huiluperheen jäsenet sopraninosta bassoon ovat tulleet tutuiksi (ks. luku 3 Nokkahuilu).

Olen opettanut nokkahuilunsoittoa 5-7-vuotiaille lapsille varhaisiän musiikkikasvatuksen opetusharjoitteluissa sekä parhaillaan itse pitämässäni nokkahuilupainotteisessa muskarissa. Opettajana olen vasta alkutaipaleilla, mutta olen kuitenkin löytänyt yrityksen ja erehdyksen kautta toimivia ratkaisuja nokkahuilun soitonopetukseen.

Asiantuntijahaastattelu

Käytän yhtenä lähdemateriaalini Lea Leinonen-Szemenyein haastattelua (2017). Hän on valmistunut v.1998 Keski-Suomen konservatoriosta musiikkileikkikoulunopettajalinjalta ja toimii Pirkanmaan musiikkiopistolla varhaisiän musiikinopettajana sekä fagotin soitonopettajana. Olin lapsena Leinonen-Szemenyein muskareissa Pirkkälässä, ja hän on innostanut minua aloittamaan nokkahuilunsoiton ja suuntautumaan opinnoissani varhaisiän musiikinopetuksen pariin.

Leinonen-Szemenyein haastattelu (2017) toteutettiin puolistrukturoituna teemahaastatteluna. Se eteni tiettyjen teemojen ja apukysymysten varassa, mutta keskustelu sai edetä vapaasti aihepiiristä toiseen. Olen myös litteroinut ja analysoinut haastattelun teemoittain (Hirsijärvi & Hurme 2000, 47-48, 173). Teemat keskittyivät nokkahuilun soitonopetukseen varhaisiän musiikinopetuksessa ja olen poiminut esimerkkejä haastattelusta erityisesti opinnäytetyön lukuihin 4 ja 5.

3 Nokkahuilu ja sen historia

Nokkahuilulla on tärkeä rooli musiikinhistoriassa aina keskiajasta tähän päivään. Harva tietää, että koulusoittimena tutun sopraanonokkahuilun lisäksi huiluperheessä on myös muita jäseniä (ks. kuvio 1). Huilujen mallit ja vireet ovat vaihdelleet historian myötä ja etenkin renessanssiaikaan huiluperheet olivat hyvin lajirikkaita. Nykyään

Kuvio 1. Nokkahuiluperhe. (Sakari Kapanen 2017)

käytetään enimmäkseen c- ja f-vireisiä nokkahuiluja, joista c-sopraano, f-altto, c-tenori ja f-basso tunnetaan parhaiten. Myös pienet f-sopraninot ovat yleistyneet ja nokkahuiluyhtyeillä voi nähdä myös suuria kontrabasso- tai subkontrabassonokkahuiluja. (Dahlström 1964, 15-16.)

3.1 Esihistoriasta läpi keskiajan

Nokkahuilulla on niin pitkä historia, että sen tarkkaa syntyhetkeä on vaikea määrittellä. Tutkijat olettavat, että jo esihistoriallisena aikana oli käytössä nokkahuilua muistuttavia soittimia. Vanhojen kuvateosten ja kirjallisuuden pohjalta musiikinhisto-

riallinen tutkimus on todennut nokkahuilun olleen jo 1100-luvulla monipuolisesti käytössä. Useiden seuraavien vuosisatojen ajan nokkahuilu saavuttikin erittäin arvostetun aseman soittimena. (Dahlström & Cederlöf 1966, 4.)

Varhaisella keskiajalla nokkahuilua soittivat yhteiskunnan alimpiin kerroksiin kuuluvat ilveilijät ja soittoniekat. He soittivat enimmäkseen yksiaänistä tanssimusiikkia, mutta pääsivät myös avustamaan hengellisiin näytelmiin. Ars Antiquan aikana (n. 1230-1320) nokkahuilulla oli epäilemättä keskeinen asema liturgiaan ankkuroiduissa teoksissa, jotka esitettiin miesäänin tai korkea-alaisin soittimin.

Nokkahuilua soitettiin pitkään rinnan poikkihuilun kanssa, mikä ilmenee Ars Novan (1300-1400) mestarin Guillaume de Machault'n (n. 1300-1377) tuotannosta. Nokkahuilua kuultiin myös soitin trioissa, joiden kokoonpanoja olivat esim. harppu, fidel ja nokkahuilu tai nokkahuilu, portatiivi ja harppu. Nokkahuilulla, etenkin tenorilla, tuettiin ja esitettiin laulumusiikkia maallisissa kolmiäänisissä teoksissa (rondeau, ballade, virelai), firenzelaisten madrigalistien tuotannossa sekä Lasson ja Palestrinan motetteissa. (Dahlström & Cederlöf 1966, 4.)

3.2 Renessanssi

1400- ja 1500-luvulla laulun ja soitinmusiikin yhteismusisointi jatkui messuissa, motetteissa ja chansoneissa. Ei ollut ehdotonta rajaa vokaali- ja soitinmusiikin välillä ja milloin tahansa lauluosuus saatettiin korvata soittimella tai kuoroteoksia esittää jopa pelkästään soittimin. (Dahlström & Cederlöf 1966, 4.)

1550-luvun vaiheilla julkaistiin ensimmäiset käyttötanssit ja siirryttiin sekalaisista soitinkokoonpanoista soitinkuoroihin. Saksalaisen musiikinteoreetikon Sebastian Virdungin mukaan nokkahuilukuoroissa alttohuilu soitti diskanttiääntä, tenorihuilut altto- ja tenoriääntä ja bassohuilu bassoääntä. (Dahlström & Cederlöf 1966,4). Rakenteeltaan renessanssihuilut ovat sylinterimäisiä ja niillä on vahva alarekisteri, joka sopii hyvin yhtyesoittoon (Lander 2016).

1500-luvulla puhallinsoittimia pidettiin jousisoittimia arvokkaampina ja nokkahuilu oli yleinen ja arvostettu soitin etenkin Saksassa, Italiassa, Ranskassa, Alankomaissa ja Espanjassa (Dahlström & Cederlöf 1966, 4). Englannissa nokkahuilulla oli erityisasema

kuningas Henri VIII:n hallituskaudella. King Henry VIII (1509–47) omisti 76 nokkahuilua, jotka olivat epäilemättä lajiteltuina eri soitinkuoroihin (Powers 2016; Lasocki 2016).

3.3 Barokin kultakausi

1600-luvun alkupuolella musiikkielämän kantavina voimina toimivat hovien soitto-kunnat sekä musisoiva porvaristo. Nokkahuilusta tuli keskeinen harrastussoitin, kun musiikin harrastus tuli osaksi porvarillista kotielämää. Vähitellen myös vokaali- ja soitinmusiikki alkoivat erota toisistaan ja laajemmissa teoksissa soittimille annettiin yhä itsenäisempiä tehtäviä. Nokkahuilulla oli tärkeä tehtävä obliigaatiosoittimena oratorioissa ja oopperoissa esim. Monteverdin, Schützin ja Caccin tuotannossa. Muita soitin-sävellysmuotoja olivat mm. sinfonia, ritornello, sonata ja sarjat. Varsinaisia uruille tarkoitettuja sävellysmuotoja, *ricercare*, *canzone* ja fantasia, saatettiin myös esittää puhallinyhtyeellä säveltäjän ohjeiden mukaan. (Dahlström & Cederlöf 1966, 4-5.)

Barokin kynnyksellä etenkin f-vireisestä altonokkahuilusta kehittyi soolosoitin. Tämä edellytti rakenteellisia muutoksia soittimeen: porauksesta tuli alaspäin kapeneva ja nokkahuilu koottiin kolmesta osasta. (Powers 2016; Saunamäki 2016). Uusi rakenne antoi huilulle kantavaa voimaa ylä-ääniin sekä yli kahden oktaavin laajuisen äänialan täydellä kromaattisella asteikolla (Lander 2016). Nokkahuilusta tuli hyvin arvostettu puhallinsoitin sekä ammattilaisten että harrastelijoiden keskuudessa ja sille sävellettiin hyvin paljon konserttoja, sonaatteja sekä kamarimusiikkia (Saunamäki 2016).

Yksi merkittävimmistä barokkisäveltäjistä nokkahuilulle oli saksalainen Georg Philipp Telemann. Hänen taiturimaiset soolo- ja kamarimusiikkisävellyksensä todistavat hänen suurta soitintuntemustaan nokkahuilusta. Saksassa myös Bach antoi nokkahuilulle tärkeitä tehtäviä orkesteri- ja kamarimusiikissa, esimerkiksi brandenburgilais-konsertossa. Englannissa nokkahuilulle sävelsivät paikalliset Finger ja Purcell sekä Englannissa vaikuttaneet säveltäjät Barsanti, Bononcini, Pepusch ja Händel. Italiassa taas mm. Vivaldi, Marcello, Alessandro Scarlatti ja Sammartini rikastuttivat nokkahuilumusiikkia. (Dahlström & Cederlöf 1966, 5.)

Nokkahuilun suosio alkoi hiipua 1700-luvun jälkipuoliskolla, kun poikkihuilu syrjäytti nokkahuilun. Nokkahuilu ei kuitenkaan kokonaan hävinnyt musiikkielämästä, mutta

siltä jäi orkesterin tärkeät kehitysvaiheet näkemättä. (Dahlström & Cederlöf 1966, 5; Saunamäki 2016.)

3.4 Nokkahuilun uusi renessanssi

1900-luvun alkupuolella kiinnostus vanhaa musiikkia kohtaan heräsi. Vanhoja soittimia, kuten gamba ja cembalo haluttiin herättää uudelleen eloon – samoin myös nokkahuilu. Arnold Dolmetsch rakensi vanhojen esikuvien pohjalta ensimmäisen nokkahuilun vuonna 1919. (Dahlström & Cederlöf 1966, 5.)

1920–30-luvuilla Saksassa vaikutti nuorisoliike, jonka päämääränä oli edistää musiikin tekemistä ja harrastamista kodeissa ja kouluissa. Nokkahuilua pidettiin tähän tarkoitukseen sopivana ja helppona instrumenttina, ja sen sormitekniikkaa yksinkertaistettiin luomalla niin kutsuttu saksalainen sormitusjärjestelmä. Soittimia tehtiin huokeisesta materiaalista, ja tämän ilmiön vuoksi nokkahuilua edelleen pidetään helppona ja halpana koulusoittimena. Nokkahuilun sopivuutta koulusoittimena ei tule kiistää, mutta valitettavasti hyvin usein tietämys nokkahuilusta jää tälle asteelle. (Saunamäki 2016.)

1940–50-luvuilla nokkahuiluohjelmisto koostui amatöörihuilisteille tarkoitetuista sävellyksistä, uudelleenlöydetyistä myöhäisrenessanssin ja barokin ajan musiikista sekä kansanmusiikkisovituksista. 1950-luvun lopulla kiinnostus nokkahuiluun lisääntyi ja uutta vakavampaa nokkahuilumusiikkia alkoi syntyä etenkin 1960-luvulla. (Saunamäki 2016.) Tasokkaat nokkahuilusolistit, kuten Hans-Martin Linde (s.1930) ja Frans Brüggen (1934-2014), lujittivat nokkahuilun asemaa ja innostivat ajan moderneja säveltäjiä (Dahlström & Cederlöf 1966, 5).

Nokkahuilunsoiton perinteet ovat lujassa ja koulutus korkeaa tasoa etenkin Brüggenin kotimaassa Hollannissa. Samoin muualta Euroopasta ponnahtaa jatkuvasti huipuluokan instrumentalisteja, jotka konsertoivat ja opettavat eri puolilla maailmaa. Myös Suomessa voi opiskella nokkahuilunsoittoa ammattimaisesti: Sibelius-Akatemiassa 1980-luvulta lähtien ja nykyään monissa muissa ammattikorkeakouluissa ja konservatorioissa. (Saunamäki 2016.) Hyvänä esimerkkinä laadukkaasta nokkahuilumusiikista toimii suomalainen, erityisesti renessanssinokkahuiluihin perehtynyt kvartetti Bravade (Bravade 2017).

4 Nokkahuilu varhaisiän musiikinopetuksessa

4.1 Nokkahuilun matka Orff-soittimistoon

Carl Orff (1895-1982) oli 1900-luvun merkittävimpiä musiikkikasvatuksen uudistajia ja hänen kehittämänsä soittimisto on saanut kouluissa maailmanlaajuisen suosion. Sen muodostavat erilaiset rytmisoittimet, laattasoittimet sekä jousisoittimet, kitara ja nokkahuilu. Orffin suunnittelema soittimisto on vaikuttanut Suomessa musiikinopetukseen 1950-luvulta lähtien. (Linnankivi, Tenkku & Urho 1981, 55-58.) Orff-soittimisto yhdessä viisikielisen kanteleen kanssa muodostaa myös valtaosan varhaiskasvatuksen piirissä olevien lasten soittimistosta (Ruokonen 2016, 99).

Nokkahuilu päätyi orff-soittimistoon, kun vuonna 1926 Carl Orff etsi Günther-Schule -nimiseen kouluunsa soittimia, jotka palvelisivat hänen ideologiaansa elementaarisesta musiikista. Hänen ystävänsä ja opastajansa Curt Sachs suositteli hänelle nokkahuilua, joka oli tuohon aikaan uudelleen löydetty vanha soitin. Orff tilasi kouluunsa sopraano-, altto-, tenori- ja bassonokkahuilut soitinrakentaja Peter Harlanilta. (Warner 1991, 225.) Penttisen (2007, 18-19) mukaan Orff (1976) määrittelee elementaarisuuden orff-pedagogiikan perusajatuksiksi, ja sillä tarkoitetaan alkuperäistä sekä perusteisiin ja perinteisiin kuuluvaa.

Orffille oli tärkeää, että kaikki soittimet olisivat korkealaatuisia, jotta lapset voisivat nauttia soinnista, "klangista". Soittimia tulisi käyttää niukasti, jotta soinnista voisi nauttia. Soittimet eivät ole vain laulujen säestämistä varten, vaan niillä soitetaan yhdessä ja improvisoidaan etenkin pentatonista asteikkoa hyödyntäen. Orffin Schulwerk -teoksen mukainen opetus perustuu omakohtaiseen, musisoinnin yhteydessä tapahtuvaan havainnointiin ja keksimiseen. Puheilmaisuus, liike ja musiikki kuuluvat olennaisesti yhteen. (Linnankivi ym. 1981, 55-58.)

Orff valitti nokkahuilun kohtaloksi, sillä heikkolaatuisten nokkahuilujen massatuotanto toi soittimelle arveluttavan maineen. Nokkahuilujen kustannukset ovat pienet ja niillä saadaan kyllä oppilaat aktivoitua, mutta Orffin painottama soinnin elämys voi jäädä puuttumaan. (Linnankivi ym. 1981, 55-58.)

Huonosta maineestaan huolimatta nokkahuilu on monin paikoin käyttökelpoinen soitin kouluihin ja varhaisiän musiikinopetukseen. Nokkahuilusta saa helposti äänen sytymään ja se voi tuoda soittajalle miellyttäviä musiikkikokemuksia ja soiton oppimisen iloa. Nykyään valmistetaan myös hyvälaatuisia muovisia huiluja, joten laadustaan ei tarvitse tinkiä. Kun opetuksen lähtökohdat ja työtavat ovat monipuoliset, on nokkahuilulla kaikki edellytykset hyvään maineeseen.

4.2 Nokkahuilunsoiton lähtökohdat varhaisiän musiikinopetuksessa

Alle kouluikäisten musiikkikasvatus pyrkii tarjoamaan lapselle musiikillisia elämyksiä, valmiuksia ja taitoja, jotka voivat synnyttää elinikäisen musiikkiharrastuksen musiikkikulttuurin kuluttajana tai tuottajana. Sen tärkein päämäärä on tukea lapsessa olevaa luontaista luovuutta ja itseilmaisua kokonaisvaltaisesti. Kuuntelu, laulaminen, soittaminen, musiikkiliikunta ja integrointi toimivat musiikin työtapoina. (Ruokonen 2016, 77.) Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteiden mukaan (TPM 2002, 9) mukaan varhaisiän musiikkikasvatuksen keskeisen sisällön muodostavat musiikin elementit: rytmi, muoto, harmonia, melodia, dynamiikka ja sointiväri. Leikin ja elämysten kautta harjaannutetaan lapsen musiikillisia valmiuksia sekä tuetaan hänen kokonaisvaltaista kehitystään.

Varhaisiän musiikinopettajat ry (2017) määrittää varhaisiän musiikinopetuksen ammattitaitoisesti organisoiduksi ja tavoitteelliseksi musiikkitoiminnaksi. Opetusta antavat alalle koulutetut varhaisiän musiikinopettajat. Varhaisiän musiikinopetuksen tavoitteet voidaan jakaa seuraaviin tavoitteisiin: musiikilliset, sosiaalis-emotionaaliset, kognitiiviset, psykomotoriset ja esteettiset. Musiikkileikkikoulutoiminta eli muskari-toiminta rakennetaan aina huomioon ottaen asetetut tavoitteet, lapsen kehitys- ja musiikillinen valmiustaso, lapsiryhmän koko, erilaiset persoonallisuudet ryhmän sisällä sekä käsittelyssä oleva teema tai aihepiiri (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piiroinen ja Mäkinen 1994, 172-177). Samoin nokkahuilun soitonopetus alle kouluikäiselle tulisi rakentaa edellä mainitut lähtökohdat huomioon ottaen ja varhaisiän musiikinopetuksen tavoitteita noudattaen.

4.2.1 Sopiva ikä soiton aloittamiseen

Lapsi voi soittaa kehorytmejä ja yksinkertaisia rytmisoittimia jo varhain. Olen havainnut, ettei kuitenkaan nokkahuilunsoittoa pidä aloittaa liian nuorena. Kuten Hongisto-Åberg ym. (1994, 202) opastavat, pääasia ei ole mahdollisimman varhain saavutettu sorminäppäryys, vaan lapsen oma musiikkisuhteen kehittyminen. Soittaminen vaatii lapselta hienomotoriikalta ja koordinaatiolta vaativia liikkeitä, säännöllisyyttä ja pitkäjänteisyyttä.

Siitä, mikä on sopiva ikä nokkahuilunsoiton aloittamiselle, on eriäviä näkemyksiä. Linnankivi ym. (1981, 264) arvelevat parhaan nokkahuilunsoiton aloitusiän olevan 9-10-vuotiaana peruskoulun 3. luokka-asteella. Hongisto-Åbergin ym. (1994,78) mukaan nokkahuilun soiton alkeet voi aloittaa jo 4-6 -vuotiaana. McPherson ja Davidson (2007, 246) myös tukevat väitettä, että nokkahuilunsoiton voi aloittaa noin 5-vuotiaana. Tämän ikäinen lapsi voi jo tuottaa nokkahuilulle ominaisen äänen ilman liian suuria ponnisteluja.

Omien soittokokemusteni perusteella voin sanoa, että nokkahuilunsoiton voi hyvin aloittaa nuorempana kuin 9-10-vuotiaana, jopa alle kouluikäisenä. Myös Leinonen-Szemenyein haastattelu (2017) puoltaa nokkahuilun soitonopetusta alle kouluikäiselle. Leinonen-Szemenyei opettaa nokkahuilunsoittoa 5-6-vuotiaiden ja 6-7-vuotiaiden lasten soitinkaruselli-ryhmissä. Hänellä on ollut jopa taitavampia 5-6-vuotiaiden ryhmiä kuin 6-7-vuotiaiden. Jopa yksi ikätasolleen vähän motorisesti pidemmälle kehittynyt 4-vuotias on ollut mukana 5-6-vuotiaiden ryhmässä ja oppinut seuraamaan sormia hyvin. Leinonen-Szemenyei myöntää, että nokkahuilunsoitto on helpompaa isommille lapsille, mutta kokemuksen kautta oppii löytämään oikeat tavat edetä ja saada kaikkein nuorimmatkin motivoitua.

Myös omissa soittomuskareissani nuorimmat oppilaat ovat olleet 4-5-vuotiaita ja osataas 6-7-vuotiaita. Se, miten soitto on lähtenyt sujumaan, riippuu paljon lapsen musiikillisesta ja muusta kehitystasosta sekä keskittymiskyvystä. Joskus voi käydä niinkin, että keskittymiskykyä ja intoa riittäisi nokkahuilun soittamiseen, mutta sormien hienomotoriikka ei vain ole tarpeeksi kehittynyt. Vaikka soittaminen kehittääkin hienomotoriikkaa, sormien on oltava kuitenkin tarpeeksi pitkät ja leveät peittämään sormiaukot kunnolla.

Kuten edellä mainittu kirjallisuus ja esimerkit osoittavat, on hankalaa määrittää yhtä oikeaa ikää nokkahuilunsoiton aloittamiselle. Jokainen lapsi kehittyy yksilöllisesti ja tämä tulee huomioida nokkahuilunsoiton opetuksessa. McPhersoniin & Davidsoniin (2007, 346), Hongisto-Åbergiin ym. (1994,78), Leinonen-Szemenyehin (2017) sekä omiin kokemuksiini nojaten nokkahuilunsoiton voi nuorimmillaan aloittaa 5-6-vuotiaiden ryhmässä. Jos lapsi on kuitenkin kehitystasoltaan muita ikäisiään edellä, voi nokkahuilunsoiton aloittaa aiemminkin.

4.2.2 Huilutyypit ja -materiaali

Yleisin nokkahuilu kouluissa ja muskareissa on muovinen c-vireinen sopraanohuilu. Jos tämä tuntuu lapsen sormiin vielä liian suurelta, on mahdollista aloittaa myös vielä pienemmällä sopranino-huilulla. Opettajan tulee kuitenkin huomioida, että sopranino on f-vireinen ja jos ryhmässä muilla lapsilla on c-vireiset sopraanot, huilut eivät soi samalta korkeudelta, vaikka niissä onkin muuten samat sormitukset. Muut nokkahuiluperheen jäsenet, altto, tenori ja basso, ovat vielä liian suuria alle kouluikäiselle soitettavaksi. Niitä olisi kuitenkin hyvä tuoda lapsille näytille, ettei heidän mielikuvansa nokkahuilusta rajoittuisi vain sopraanohuiluun.

Soitinvalinnassa nokkahuilun koon lisäksi tulisi ottaa huomioon materiaali, merkki sekä otejärjestelmä. Nokkahuiluilla on useita eri valmistajia ja niitä tehdään sekä muovista että puusta. Nokkahuilun otejärjestelmä voi olla saksalais- tai englantilaisotteinen. Se, millainen huilutyypit kannattaa valita, riippuu käyttötarkoituksesta.

Oleellisin ero saksalaisen ja englantilaisen huilutyypin välillä on c-duuriasteikon neljäs sävel f. Saksalaisotteinen f on yksinkertaistettu ja helpompi soittaa kuin haarukkaotetta vaativa englantilainen f. Toisaalta taas englantilaisotteinen huilu on soinniltaan puhtaampi ja sillä saa soitettua kaikki kromaattiset sävelet yli kahden oktaavin ambituksella. (Dahlström 1964, 14.).

Siitä, kumpi huilutyypit sopii paremmin alle kouluikäiselle lapselle, on eriäviä mielipiteitä. Hongisto-Åberg ym. (1994, 242) suosittelevat saksalaisotteista huilua, sillä sen sormitus on alkuvaiheessa yksinkertaisempi. He ovat kuitenkin sitä mieltä, että pidemmälle soitossa edetessä englantilaisotteinen huilutyypit on puhdasvireisempi ja loogisempi.

Leinonen- Szemenyein (1998, 17) mukaan Bürklin-Hammarénin (1997) suosittelee englantilaisotteista eli barokkihuilua alusta alkaen. Bürklin-Hammarénin (1997) mukaan nokkahuilun soinnin laatu on tärkeämpää kuin helpotettu f-ote. Nokkahuilun soiton alkuvaiheessa on monia kappaleita, joita voi soittaa ilman f-otetta. Toisaalta taas f-ote on hyvää harjoitusta c-otetta varten, kun pikkurilli etsii oikeaa paikkaansa.

Myös omissa muskareissani suosin englantilaisotteisia huilutyyppejä. Kun olin itse lapsena nokkahuiluryhmässä muskarissa, pärjäsin englantilaisotteisella huilulla hyvin 2-3-säveleen kappaleissa. Kun 7-8-vuotiaana koitti aika opetella f-ote musiikkiopistossa, ei se tuottanut motorisia vaikeuksia. Enemmän vaivaa olisi tuottanut huilun vaihtaminen saksalaisotteisesta englantilaisotteiseen.

Vaikka englantilaisotteinen huilu on puhtasvireisempi ja sen hankaluutta on yliarvioitu, toisaalta on myös perusteltua, että muskareissa käytetään myös saksalaisotteisia huiluja jopa rinnakkain englantilaisotteisten huilujen kanssa. Leinonen-Szemenyei (2017) suosittelee muskarilaiselle englantilaisotteista Yamaha-nokkahuilua, jos tälle hankitaan uusi nokkahuilu muskaria varten. Jos lapset tuovat kotoaan vanhan huilun, se on usein saksalaisotteinen. Jos huilu on muuten ehjä ja kunnossa, niin soittimen vireyseroa englantilaisotteiseen verrattuna ei juuri huomaa pienten lasten kanssa. Myöskään otteiden välillä ei synny ristiriitoja, sillä muskareissa edetään harvoin f-otteeseen asti. Usein kouluissa myös soitetaan saksalaisotteisella nokkahuilulla, joten lapsi voi jatkaa samalla saksalaisotteisella huilulla muskarista koulun musiikintunneille.

Puuhuilut ovat yleisiä ammattilaisten ja pitkälle edenneiden harrastelijoiden käytössä. Dahlströmin (1964, 16) mukaan soolohuilut rakennetaan usein kovista puulaeista. Pehmeät puulajit, kuten vaahtera ja pähkinäpuu ovat edullisempia, mutta ne ovat myös heikkolaatuisempia (Dahlström 1964, 16.) Nykyään valmistetaan myös hyvälaatuisia muovisia nokkahuiluja, jotka sopivat hyvin lasten käyttöön. Ne ovat parempi vaihtoehto verrattuina halpoihin puisiin nokkahuiluihin. (Lander 2017.)

Minun ensimmäinen nokkahuiluni oli muovinen Yamaha-merkkinen sopraano, joka on hyvässä kunnossa edelleen. Soittoharrastukseni edetessä pidemmälle ostin lisäksi Moeckin puiset sopranino-, sopraano- ja alttohuilut. Pidän puisten huilujen ääntä pehmeämpänä ja kaunissointisempänä, mutta suosittelisin muovisia nokkahuiluja

alle kouluikäiselle niiden edullisen hinnan ja helppohoitoisuuden vuoksi. Muovihuilut on helppo puhdistaa, eivätkä ne ole niin arkoja kolhuille verrattuna puuhuiluihin. Lisäksi puuhuilut vaativat säännöllistä öljyämistä pysyäkseen hyvässä soittokunnossa. Laadukasta puuhuilua voisi harkita siinä vaiheessa, kun soittoharrastus on jo edennyt pidemmälle.

4.2.3 Sopiva ryhmäkoko

Nokkahuilun alkeita voi opettaa ryhmässä, mutta sopivasta ryhmäkoosta löytyy eriäviä mielipiteitä eri lähteistä. Linnankivi ym. (1981, 264) ovat havainneet nokkahuilun käyttökelpoiseksi luokkasoittimeksi. Dahlströmin (1964, 20-21) mielestä taas ryhmässä tulisi olla vain yksi huilu kutakin ääntä kohden. Silloin jokaisella olisi tilaisuus tarkkailla oman huilun äänen puhtautta. Mitä pienempi ryhmä on, sitä suuremmat ovat mahdollisuudet puhtaaseen soittoon. Puhtaan soiton saavuttaminen vaatii kunnan soittimien lisäksi paljon aikaa yhteiseen harjoitteluun.

Leinonen- Szemenyein (1998, 14-15) mukaan Bürklin-Hammarénin (1998) mielestä nokkahuiluryhmässä olisi hyvä olla korkeintaan viisi lasta. Ryhmässä yksiaanisesti soittaessa lasten on vaikeaa kuulla omaa soittoaan ja opettajan on vaikea oikaista soittoteknisiä virheitä. Opettajan tulisi soitattaa lapsia myös yksin.

Myös Leinonen- Szemenyei (2017) itse suosittelee, että ryhmässä olisi 5-6-lasta, jotta opetus olisi jollain tavoin tavoitteellista ja ehtisi korjata lasten soittoasentoja. Lisäksi tulisi ottaa huomioon, että muskarissa voi olla herkkäkorvaisia lapsia. Hän on havainnut, että korkeaääninen nokkahuilu on ärsyttävämpiä soittimia herkkäkorvaiselle, jos sitä käytetään liian suuressa ryhmässä. Mitä matalammalla ääni pyörii, sitä vähemmän se ärsyttää korvia. Herkkäkorvaiset lapset kärsivät helpommin tinnituksen kaltaisista oireista ja voivat oireilla kovaan meluun samoin kuin jos heillä olisi tinnitus. Jos opettaja ei ole tietoinen, että monet lapset ovat herkkäkorvaisia, niin hänen on vaikea samaistua ja ottaa huomioon lapsen epämukavaa oloa. Tämä voi olla syy, miksi lapsi alkaa vihata nokkahuilua.

Olen opettanut nokkahuilunsoittoa kolmelle eri lapsiryhmälle, joissa ryhmäkoko on vaihdellut kahdesta lapsesta seitsemään. Toisessa soittomuskarissa olen ollut yksin opettajana ja toisessa minulla on ollut opetuspari. Olen samoilla linjoilla Bürklin-

Hammarénin (1998) ja Leinonen- Szemenyein (2017) kanssa siitä, että ainakin alle kouluikäisille opettaessa sopiva nokkahuiluryhmän koko on noin 5 lasta. Suurimmillaan minulla on ollut 7 lasta yksin opetettavana. Tuntui siltä, ettei soitonopetus ei ollut kovin hedelmällistä oppilaiden tai opettajankaan näkökulmasta – etenkin, kun ryhmän lapset olivat kehitystasoiltaan eri vaiheissa. Toisessa muskarissa oli taas neljä lasta ja lisäksi minulla oli opetuspari apuna. Koin, että tämä oli sopiva ryhmäkoko, varsinkin, kun eriyttämisen tukena oli toinen opettaja. Tällä hetkellä opetan nokkahuilun soittoa kahden 5-6-vuotiaan lapsen duossa ja pystyn myös huomioimaan heidät hyvin yksilöllisesti. Toisaalta voimme myös kehittää ryhmäsoittotaitoja, kun minä tulen kolmantena jäsenenä mukaan soittamaan trioona vaikkapa alttahuilulla.

4.2.4 Soitto-ohjelmisto

Muskarit rakentuvat usein tietyn teeman ympärille ja soitto-ohjelmisto on hyvä asettaa teemaa sopivaksi. Olen löytänyt omiin soittomuskareihini melko vähän teemaan sopivaa ohjelmistoa, joten olen tehnyt omia nokkahuilusovituksia sekä erilaisia tehtävämönisteitä. Olen myös etsinyt soitettavaksi helppoja lastenlauluja, jotka voi soittaa nokkahuilulla, ja muunnellut sanoja teemaan sopivaksi.

Jonkin verran olen löytänyt valmista hyvää materiaalia vasta-alkajille. Fromin, Kaikkosen & Ollarannan *Olin Nokkahuilu* (2002) on monipuolinen soitonopas etenkin muskaritoimintaan. Se sisältää mm. yksinkertaisia lauluja ja melodioita nokkahuilulle, yhteissoittosovituksia, loruja sekä hauskoja harjoituksia soittotekniikan tueksi. Ollarannan ja Simojoen (1985) *Pillipiiparit musiikkimaassa* on metodiopas, joka perustuu *Musiikkia muksuille* -musiikkikasvatusmenetelmään. Itse en käytä opetuksessani mitään tiettyä metodia, mutta tästä oppaasta löytyy kuitenkin helpohkoja, muskareihin sopivia kappaleita havainnollistavien kuvien kera.

Ruotsinkielisenä materiaalina sopraanonokkahuilulle löysin Pehrssonin ja Sjöbolmin *Blockflöjten och jag* (1990). Se on suunnattu nokkahuilun ryhmäopetukseen 3-5-hengelle. Opas sopii hyvin nuotinluvun harjoituksen tueksi sekä yhteissoittoon. Monien laulujen sanat ovat ruotsinkielisiä, mutta mukana on myös perinteisiä sävelmiä, joihin on olemassa myös suomenkieliset tai englanninkieliset sanat. Ohjelmisto koostuu monipuolisesti eri lauluista, improvisaatiosta ja musiikin tyyleistä bluesista menuettiin, mutta monet kappaleet ovat melko haastavia soitettavia muskaritasolle.

Oman soittoharjoitteluni alkeet aloitin musiikkiopistossa Ruottisen ja Forsmanin Nokkela nokkahuilu (1999) -huilukoululla. Siinä useimmat soittokappaleet on tarkoitettu myös laulettavaksi ja kirjan lopussa on hyviä neuvoja soittoteknisistä asioista. Myös opinnäytetyöni lähdemateriaalina käyttämässäni Egil Cederlöfin *Me soitamme nokkahuilua*, sopraano- ja tenorihuilukoulussa (1989) on alkuvaiheessa alkeisopetukseen sopivia kappaleita sekä neuvoja soittotekniikkaan. Se etenee kuitenkin loppua kohden liian haastavaksi muskaritasolle.

Seminaarityössäni Leinonen-Szemenyei (1998, 31) pitää Gunild Keetmanin ja Minna Ronnefeldin *Elementares Blockflötenspiel* (1980) -nokkahuilukoulua hyvin monipuolisenä. Hänen mukaansa tämä huilukoulu sisältää kaksiäänisiä soittokappaleita liitettyinä Orff-soitinsäestyksillä. Kappaleissa on kuitenkin saksankieliset sanat, joten niitä ei sellaisenaan voi työstää laulamalla. Leinonen-Szemenyei mainitsee myös Armgard Pudelkon nokkahuilukoulun *Spiele mit der Blockflöte* (1979), jossa soitto aloitetaan suokappaleeseen ja sen soittomahdollisuuksiin tutustumalla monin eri tavoin.

Haastattelussa Leinonen-Szemenyei (2017) kertoi, että nykyisin hän enimmäkseen itse tai yhdessä kollegoidensa kanssa kehittää soitto-ohjelmiston muskareihin. Kahden sävelen laulut, esim. *Aurinkolaulu*, ovat hyviä muskareihin ja niitä voi sanoittaa vaikka lennossa uudelleen. Lorusoitto, sanarytmien soitto ja yhden sävelen ostinatot ovat tärkeitä ohjelmistossa. Esimerkiksi rock-taustanauhan päälle voi räpätä ja välillä rytmittää yhtä säveltä nokkahuilulla. Tällaisille mukaansatempaaville yhden sävelen biiseille olisi lisää tarvetta.

Alakoulun 3-4-luokkalaisten musiikinopetuksen puolelta löytyy tutustumisen arvoista ohjelmistoa nokkahuilulle mm. *Saa laulaa!* -, *Musiikin aika* -, *Musiikin mestarit* -, *Musiikantti* - sekä *Soi* -kirjasarjoissa. Hyviä neuvoja soitonopetukseen löytyy myös musiikin didaktiikan oppikirjoista, kuten myös lähdeaineistona käyttämässäni Hongisto-Åbergin ym. (1994) *Musiikki varhaiskasvatuksessa, Hip hoi musisoi!* Se sisältää lyhyitä lauluja sekä neuvoja, miten soittotekniikassa edetään.

Modernimpana vaihtoehtona Kaisu Hynninen ja Kaisa Pulkkinen (2010) ovat tehneet opinnäytetyönään opetusmateriaalin *Elämöintiä eläintarhassa*, Nykymusiikkia nokka-

huilun alkeisopetukseen. Opetusmateriaali sisältää 3-4 sopraanonokkahuilulle sävellettyä kappaletta, joissa käydään läpi heidän mielestään tärkeimmät modernit soitto-tekniikat. Lisäksi materiaali sisältää ehdotuksia improvisaatioon.

5 Ohjeita, ideoita ja työtapoja nokkahuiluryhmän opetukseen muskareissa

Olen mielestäni kehittynyt pedagogina vuosien saatossa niin, että osaan asettaa tavoitteet lapsille sopiviksi ja löydän mukavat työtavat, joilla niihin päästään.

-Lea Leinonen-Szemenyei (2017)

5.1 Yleistä nokkahuilun soitosta ja tekniikasta

Tässä alaluvussa on yleisiä ohjeita nokkahuilusta ja soitto-tekniikasta muskareissa, joihin olen saanut ideoita Lea Leinonen-Szemenyeiltä sekä omista opetuskokeiluistani. Mitä pidemmälle nokkahuilunsoitossa etenee, sitä pidemmälle soitto-tekniisiä asioita voi viedä, mutta rajaan tämän luvun vain koskemaan nokkahuilunsoiton alkeita.

Nokkahuilun hoito ja kokoaminen

Lapsille tulee opettaa, että nokkahuilu hoidetaan ja kohdellaan hyvin. Se ei saa pudota tai sitä ei heitellä. Nokkahuilu kuivataan käytön jälkeen ja muovisen huilun voi pestä tarvittaessa. Nokkahuilun purkamista ja kokoamista harjoitellaan jokaisen tunnin alussa, kunnes lapsi osaa sen. Jos huilujen liitoskohdat tuntuvat tiukoilta, niille voi sipsaista rasvaa. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 243.) Olen havainnut, että nokkahuilun osien kokoaminen ja purkamisen saa mielenkiintoiseksi ja opettavaiseksi, kun samalla käydään läpi eri nokkahuilun osien nimiä: suukappale, runko, jalka, otteriät jne.

Soittoasento

Soittamisen perusta lähtee hyvästä soittoasennosta: pidä selkä suorana ja pää pystyssä. Olkapäät saavat laskeutua vapaasti ja käsivarret olla irti vartalosta kevyesti käsiä ja sormia jännittämättä. ”Kuivaharjoitteluasennossa” huilu tuetaan kevyesti leukakuoppaan. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 243.) Soittaa voi istuen tai seisten, kunhan vartalon asento pysyy jännittymättömänä ja hengitys pysyy hallinnassa (Dahlström &

Cederlöf 1966, 8). Hyvän soittoasennon hakemisessa olen käyttänyt lapsille mielikuvia mm. marionettinukesta, jota kannatellaan narulla pääläelä tai lintua, joka räpyttelee olkapäää rennosti irti kyljistä.

Puhallustekniikka

Nokkahuilun ääni on kuin kaunista laulua, kun sitä soitetaan oikein. Jotta tällainen ääni saadaan aikaiseksi, puhalluksen ilmavirran on oltava tasainen ja kiinteä. Huulet koskettavat kevyesti mutta tiiviisti suukappaletta, jota ei vedetä liian syvälle suuhun. Puhalluksen ei tule olla liian voimakas. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 243.) Puhaltaja käyttää hyväkseen kasvolihaksiaan, kieltään, huuliaan, hampaitaan, suunsa ja nielunsa lihaksistoa sekä hengityselimiään (Dahlström & Cederlöf, 1966, 8)

Oikean puhallusvoimakkuuden ja tasaisen ilmavirran aikaansaamiseksi olen käyttänyt lapsille mielikuvaa kynttilän liekkiin puhaltamisesta niin, että se lepattaa, muttei sammuu kokonaan. Olemme myös puhalleet saippuankuplia ja höyheniä puhallusharjoittelun tueksi.

Nokkahuilunsoiton puhallustekniikkaa harjoitellessa on haastavaa saada lapset puhaltamaan kevyesti. Leinonen-Szemenyein (2017) oppilailla on auttanut, kun heille on kertonut nokkahuilun luonteen olevan hiljainen ”kuiskaussoitin”, kun taas torviin puhalletaan lujaa. Hän on myös neuvonut näin muskarilaisten vanhemmille, jotta oikea puhallusvoimakkuus muistetaan myös kotona harjoitellessa. Pieni puhallus on tärkeää myös herkkäkorvaisten lasten kannalta, sillä kaikilla on oikeus nauttia nokkahuilun äänestä. Joskus ryhmässä voi olla myös lapsia, joita täytyy rohkaista puhaltamiseen, mutta ne ovat Leinonen-Szemenyein mukaan harvinaisia tapauksia. Lapset osaavat hengittää luonnostaan oikein ja he osaavat kyllä käyttää ilmaa niin, että siitä lähtee ääntä.

Kielitys

Nokkahuilun soittaja artikuloi venttiilin tapaan toimivalla kielellään. Painamalla kieltä kevyesti kitalakea vasten ilmavirta katkeaa ja laskeutuessaan kieli avaa jälleen tien ilmavirralle. (Dahlström & Cederlöf 1966, 8). Puhalluksen ”taikasana” on dyy(d). D - - - tarkoittaa kielen työntöä ja lopussa oleva (- - - d) ilmavirran katkeamista kielellä. Dyy(d)-tavun aktiivisuutta voi harjoitella laulamalla jokin tuttu laulu vain tätä tavua

käyttäen. Koska nokkahuiluun ei dyy(d)-tavua kuitenkaan puhalleta ääneen, tavua voi harjoitella myös kuiskaten esim. kaikurytmein. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 243.)

Leinonen-Szemenyei (2017) on havainnut, että dyy-puhalluksesta, nokkahuilun ”sala-sanasta”, saa muistuttaa muskarilaisia koko muskarivuoden ajan. Joskus kielitys ei luonnistu kaikilta lapsilta, jos suun motoriikka on vähän hitaampi. Aina löytyy myös lapsia, jotka laulavat huiluun. Silloin muistutetaan, että puhalletaan, ei lauleta. Tätä voi harjoitella kuiskaamalla ”dyytä”.

Yhdeksi toimivaksi kielijumpaksi Leinonen-Szemenyei (2017) mainitsee ”heppalaukat” äänisatuun liitettynä. Sitten mietitään lasten kanssa yhdessä, minne kieli osuu. Dyy-rytmitysten taustalla olisi hyvä olla joku leikki tai tarina taustalla, jotta lapsi jak-saa toistaa sitä.

Toisena dyy-harjoituksena Leinonen-Szemenyei (2017) mainitsee myös rentoutuksena toimivan höyhenleikin. Siinä lapset saavat dyy-puhallella esimerkiksi Angry Bird-sien sulkasatoa ylhäältä tai alhaalta, kun opettaja soittaa sopraano- tai alttonokkahuilua. Lopuksi lapset saavat dyy-höyhenet mukaansa ja voivat läksynä harjoitella dyy-puhallusta kotona. Itse olen käyttänyt höyhenten lisäksi saippuakuplia. Teemaan so-piva musiikki soi taustalla ja opettaja puhaltaa jokaiselle lapselle vuorotellen rykel-män saippuakuplia, joita hän voi dyy-puhalluksella liikutella eteenpäin.

Sormitus ja käsien paikat

Sormien asento on melko suora siten, että sormenpäiden pehmeimmät osat, ”tyy-nyt”, peittävät reiät täysin (Cederlöf 1989, 2.) Sormien liikkeen tulisi olla jännittymä-töntä ja mahdollisimman pientä (Dahlström & Cederlöf 1966, 8). Sormet sijoittuvat nokkahuiluun niin, että vasemman käden etusormi, keskisormi ja nimetön sormi peit-tävät kolme ylintä aukkoa. Vasen peukalo peittää ”oktaaviaukon” huilun alapuolelta. Oikean käden etusormen, keskisormen, nimettömän sormen ja pikkusormen tehtä-väksi jäävät peittää muut aukot alhaalta. Oikean käden peukaloa pidetään alhaalta katsoen neljännen aukon alapuolella. Pienten lasten kanssa soittaessa oikea käsi voi aluksi pitää kiinni myös huilun jalkaosasta (Hongisto-Åberg ym. 1994, 244, Dahlström & Cederlöf 1966, 9).

Nokkahuilukoulujen näkemykset eroavat, millä sävelillä nokkahuilunsoitto tulisi aloittaa. Linnankivi ym. (1981, 265) mukaan yleisimmin aloitetaan soitto sävelillä h-a-g tai g-a-h. Hongisto-Åberg ym. (1994, 244-245) taas suosittelevat aloittamaan a- ja c2-otteista, jolloin päästään pian soittamaan ”käkoterssiä” ja so-mi-lauluja. Itse olen aloittanut opettamisen yleensä h-a-g -sävelillä sillä perusteella, että näissä otteissa sormien määrä lisääntyy loogisesti sävelkorkeuden laskiessa ja päinvastoin. Toisaalta en näe syytä, miksei yhtä hyvin voisi aloittaa vaikka ”käkoterssillä”.

Opettaessani nokkahuilun sormituksia olen havainnut haasteelliseksi saada lapset peittämään sormiaukot kunnolla. Jotta sormiaukot eivät vuotaisi, olen kokeillut lasten kanssa mm. ”taikapuhaltaa” ja laittaa ”liimaa” sormiin. Varomme, etteivät linnut, tontut tai muut hahmot pääse kurkkimaan rei’istä ulos. Leinonen-Szemenyei (2017) on kokenut, että perusasioiden kanssa täytyy malttaa edetä hitaasti. Jos siirtyy liian aikaisin sävelestä toiseen, äännet vuotavat ja falskaavat. Esimerkiksi tänä vuonna hän on edennyt tavallista hitaammin perusasioiden kanssa kuin aiemmin ja muskarilaiset ovat oppineet alkeet paremmin kuin aiempina vuosina. He etenivät pitkään d:llä ja c:llä ja ottivat näitä mukaan leikkeihin, joissa tuli mukana myös dyy-kielitystä. Pelkällä d-sävelelläkin voi soittaa esimerkiksi ostinatoa moneen kappaleeseen.

Nokkahuilun sormituksia on hyvä kuivaharjoitella ennen varsinaista soittoa. Leinonen-Szemenyein (2017) muskareissa nokkahuilu laitetaan kuivaharjoittelun ajaksi leukakuoppaan ja sitten opetellaan sormitukset tarinoiden ja leikin kautta, jotta lasten mielenkiinto säilyy. Sormien liike voi olla vaikka hiiren askellusta. Säveltasojen erottamista voi harjoitella myös jumppaamalla ja ”seuraa johtajaa”-leikillä, jossa seurataan opettajan sormien liikettä kuin kapellimestaria.

Omissa muskareissani soittoharjoittelussa ollaan käytetty vain vasemman käden sormituksia, mutta otteissa voidaan edetä pidemmällekin, jos vain lapsen motorikka on tarpeeksi kehittynyt ja sormet tarpeeksi leveät peittämään ääniaukot. Leinonen-Szemenyei (2017) kertoi haastattelussa, että 50 lapsesta yksi kaipaava lisähaastetta ja hän on antanut tämän soittaa oikealla kädellä alemmaa stemmaa mukana. Hänellä oli myös yksi 7-8-vuotias muskarilainen, joka pystyi soittamaan oktaavin äänialalla kaikki sävelet, jota tälle antoi.

Jos lapsi ei erota oikeaa ja vasenta toisistaan, voi olla vaikeaa saada lapsi muistamaan käsien asentoa. Leinonen-Szemenyeillä (2017) on tähän hyvä neuvo: Ensimmäisten tuntien alussa hän kättelee muskarilaiset ja kertoo, että ”päivää”-käsi pitää nokkahuilun jalasta kiinni. Jos taas lapsi on vasenkätinen, hän saa soittaa ”päivää”-kädellä. Alussa osa kapinoi, mutta Leinonen-Szemenyei ei ole antanut periksi. Kun tarpeeksi monta kertaa jaksaa toistaa käsien paikoista, niin keväällä lapset oikein tsemppaavat, että soittavat oikein.

Nokkahuilu valmennussoittimena

Vaikka jatkuva muistuttaminen lapsen käsien paikoista voi olla puuduttavaa, on tiukalle linjalle perusteensa. Leinonen-Szemenyein (2017) mukaan nokkahuilu on monien puhaltajien ensisoitin ja kaikissa muissakin puupuhaltimissa vasemman käden paikka on ylhäällä. Leinonen-Szemenyei (2017) on havainnut, että nokkahuilu kehittää mm. lapsen motoriikkaa, keskittymiskykyä ja rytmi-melodiatajua. Siksi nokkahuilu valmentaa kaikkiin soittimiin, mutta erityisesti puupuhaltimiin.

Leinonen-Szemenyein (2017) mukaan nokkahuilun saa soimaan muihin puupuhaltimiin verrattuna pienellä äänenpaineella, jolloin kielitykseenkin riittää pieni liike kielessä. Hänen mukaansa nokkahuilunsoiton kieliteknikka valmentaa myös puhallinsoittimiin, joissa on erilainen kielitys. Kun lapset oppivat nokkahuilussa hyvin kielittämään, he ovat motorisesti valmiimpia harjoittelemaan vielä tehokkaampaa kielitystä esimerkiksi fagotin soitossa.

Leinonen-Szemenyein (2017) Soitinkarusellien jälkeen lapset ovat päätyneet hakemaan musiikkiopistoon tasaisesti kaikkiin eri soittimiin. Vaikka nokkahuilu valmentaa hyvin muihin soittimiin, ei tulisi unohtaa, että nokkahuilu itsessään on varteenotettava soitin soittoharrastuksen edetessä pidemmällekin, vaikka ammattitasolle asti. Esimerkiksi lapsena minä innostuin Leinonen-Szemenyein nokkahuilunsoiton opetuksesta niin, että hain opiskelamaan sitä Pirkanmaan musiikkiopistoon ja myöhemmin Jyväskylän ammattikorkeakouluun.

5.2 Erilaisia työtapoja nokkahuilun soitonopetukseen muskareissa

Nokkahuilun soitonopetus muskareissa ei ole vain pelkkää soittamista, vaan se tulisi toteuttaa varhaisiän musiikinopetuksen tavoitteiden ja työtapojen mukaisesti. Musiikin työtapoja ovat mm. kuuntelu, laulaminen, soittaminen, musiikkiliikunta ja integrointi (Ruokonen 2016, 77.) Myös Carl Orffin (1895-1982) pedagogiikan lähtökohtana on vuorovaikutteinen opetusprosessi, jonka elementit ovat kuuntelu, liike, puhe, laulu ja soitto. Orff-pedagogiikassa musisointi etenee kokeilusta improvisointiin ja ilmaisuun ja musiikillista ilmaisua liitetään muihin taideaineisiin. (JaSeSoi ry 2017.) Tässä luvussa on ideoita, kuinka musiikin työtapoja voi hyödyntää nokkahuilunsoitonopetuksessa ja lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen tukemisessa varhaisiän musiikinopetuksessa.

Kuuntelu ja nokkahuiluun perehdytys

Ennen nokkahuilun soiton aloittamista olisi tärkeää perehdyttää oppilaat soittimen historian ja taustaan. Näin lapsille muodostuu käsitys, että nokkahuilu kuuluu suureen puhallinsoittimien perheeseen ja on itsessään vakavasti otettava soitin. (Lindberg-Piiroinen, Nenonen, Tynninen 1996, 168). Perehdyttämisen tukena voi soittaa kuuntelunäytteitä esimerkiksi Nokkahuilun historiaa -osuudessa käyttämiäni esimerkkejä nokkahuilumusiikin tyylikausista ja säveltäjistä. Kaikkein vaikuttavinta olisi kuitenkin, että opettaja osaisi itse soittaa nokkahuilumusiikkia lapsille näytteeksi.

McPhersonin ja Davidsonin mukaan lapsen soitinvalintaan vaikuttaa mm. soittimen sointi, mukavuus, ja ulkonäkö, mutta myös soittokaverit, heidän ihailemansa henkilöt sekä vanhempien ja opettajien rohkaisu (2007, 333). Nokkahuilu on pienen kokonsa vuoksi helppo ja mukava kuljettaa, ja lapselle voi hankkia vaikka värikkään, hauskan näköisen muovihuilun. Vaikka nokkahuilu olisi mukava soittaa, lapsen soittomotivaatio voi kuitenkin hiipua, jos hänen kaverinsa eivät pidä nokkahuilusta tai opettaja ei osaa antaa hyvää ja kannustavaa esimerkkiä nokkahuilunsoitossa. Siispä mielestäni on perusteltua, että varhaisiän musiikinopettaja opettelisi nokkahuilunsoitosta edes alkeet, jotta osaa antaa hyviä ääniesimerkkejä nokkahuilun soinnista ja voisi toimia lapselle kannustavana esikuvana.

Samoin lapsia voisi motivoida, jos he pääsisivät kuuntelemaan oikeaa nokkahuiluyhdytystä, esimerkiksi nokkahuilukvartetti Bravadea, joka on kiertänyt Suomen kouluja "Heviveljekset ja KlaSarit kilpasilla" -ohjelmansa kanssa (Bravade 2017). Näin heidän esityksensä FiSME:n musiikkikasvatuspäivillä 2015 ja häkellyin, kuinka taitavasti ja hauskaasti he esiintyivät. Esityksessä kuultiin niin "klasariklassikoita" kuin pop/rock-hittejä, jotka varmasti jaksavat innostaa nuorempiakin kuulijoita.

Ruokosen mukaan äänen sointivärit kiehtovat lasta ja aikuisen tuella hän voi oppia tunnistamaan, luokittelemaan ja kuvailemaan ääntä tai sointiväriä (2011, 130). Nokkahuilunsoitossa tätä voisi hyödyntää nokkahuiluperheen jäsenten tunnistamisessa. Samalla kun lapset oppivat luokittelemaan nokkahuiluja esimerkiksi äänen korkeuden perusteella, he oppivat, että heidän nokkahuilullaan on useita perheenjäseniä. Omissa muskareissani lapset ovat olleet hyvin innoissaan tavattuun koko nokkisperheeseen: "Sopranino-vauvan", "sopraano-lapsen", "altto-äidin", "tenori-isän" ja "basso-papan". Lapsia motivoi tieto siitä, että kun "pikkunokkikset" ovat hallussa, he voivat soittaa myös muilla nokkahuiluperheen jäsenillä. Etenkin suuri ja matalaääninen "basso-pappa" on ollut todella kiehtova.

Muskareissani olemme yhdistäneet soitinten kuuntelua erilaisiin arvausleikkeihin. Opettaja soittaa piilossa ja lapset saavat arvata, mikä huilu soi. Tähän voi yhdistää myös musiikkiliikuntaa: "Tallusta kuin isäkarhu, kun tenori soi tai kipitä kuin pikkukarhu, kun sopraano soi".

Laulaminen

Säveltäjän ja musiikkipedagogin Zoltan Kodály'n (1882-1967) mukaan kaiken musiikkikasvatuksen perusta on laulaminen. Lapsi voi ryhtyä soittamaan jotakin instrumenttia, vasta kun on oppinut ja sisäistänyt musiikilliset perusasiat laulaen (Hongisto-Åberg ym. 1994, 108.) Hyvässä nokkahuilun soittotekniikassa on paljon yhtäläisyyksiä laulutekniikan kanssa: hyvä ryhti ja rentous, nielun, suu- ja nenäontelon resonanssi-järjestelmä, kielten ja huulten artikulaatio, ilmanpaineen säätely sekä tukilihaksiston käyttö (Dahlström & Cederlöf 1966, 8; Hongisto-Åberg ym. 1994, 115). Siispä terve äänenkäyttö ja laulaminen antavat hyviä valmiuksia myös nokkahuilun soittoon ja päinvastoin.

Monissa nokkahuilunsoiton alkeismateriaaleissa on liitetty laulunsanat soittokappaleiden mukaan ja monet helpot lastenlaulut ovat hyvää soitto-ohjelmistoa sellaisenaan. Laululyriikoiden fraasiajattelu auttaa myös soittaessa sopivien hengityspaikkojen löytymistä. Sanarytmit tukevat kappaleen rytmien hahmottamisessa ja melodia säveltasojen erottelukykyä. Kun laulu on jäänyt mieleen, voi sen muuttaa vaikka ”dyy-kielelle” ja harjoitella kielitystä. Samoin kuivaharjoittellessa sormituksia, voidaan laulaa laulua sävelnimillä.

Musiikkiliikunta ja rytmiiikka

Musiikkiliikunta ja soittaminen kulkevat käsi kädessä. Niiden kautta voidaan kehittää lapsen koordinaatiokykyä sekä hieno- ja karkeamotoriikkaa. Liikunnan ja kehorytmien kautta opitaan musiikin perussyke ja melodiarytmi. Kun rytmi sykkii kehosoitteissa, voi sen siirtää soittimeen. (Ruokonen 2001, 133.)

Musiikkiliikuntaa ja rytmiiikkaa voi hyödyntää nokkahuilun soitonopetuksessa monella tapaa. Ne voivat toimia lämmittelynä esimerkiksi sormijumppana, kehorytmeinä tai hyvän soittoasennon löytämiseen. Ne auttavat kehittämään soitotekniikkaa sekä hahmottaa soitettavan kappaleen rytmiä, säveltasoa ja muotoa. Musiikkiliikuntaa ja soitoteknisiä asioita olen käsitellyt jo aiemmissa luvuissa.

Joskus musiikkiliikuntaa voi ottaa muskareihin ilman sen suurempia teknisiä tavoitteita, jotta lapset saisivat hetken irrotella ja jaksaisivat taas keskittyä paremmin. Parhaimmillaan musiikilliset tavoitteet saa kuitenkin ”piilotettua” musiikkiliikuntaan ja -leikkiin. Annan esimerkkinä yhden hyväksi havaitsemani musiikkiliikuntaleikin, joka auttaa lasta kertaaman ja jäsentelemään opittua tietoa:

Opettaja ”piilosyöttää” harjoiteltavaa kappaletta nokkahuilulla tai yksi lapsista soittaa nokkahuilulla jo opittua kappaletta tai säveltä. Muut lapset liikkuvat musiikin mukana. Kun musiikki lakkaa, annetaan nokkahuiluun liittyvä ohje, esim. ”Laske nokkahuilun otteriät.” Kun tehtävä on suoritettu, soitto jatkuu, kunnes on taas seuraavan tehtävän vuoro: ”Soita H jne.”

Tanssin kautta voi tutustua myös nokkahuilun ja musiikin historiaan. Olen kokeillut lasten kanssa yksinkertaisia laukka-askel- ja rivitansseja, joiden koreografian olen itse kehittänyt barokki- ja renessanssimusiikkiin. Olisi mielenkiintoista opetella tansseja

enemmän ja kokeilla, kuinka Englannin ja Ranskan hovien elegantit renessanssi- ja barokkitanssit istuvat lapsille nokkahuilumusiikin säestyksellä. Näitä 1450-1600-luvun Englannin ja Ranskan hovien tansseja ovat esimerkiksi Base, Branle, Pavane ja Galliard, La Volta ja Coranto sekä Allemande (Dolmetsch 1976).

Nokkahuilun soittaminen yhdessä ja erikseen

Muskareissa pääpaino on yhteissoitolla, sillä yksinsoittaminen vie paljon aikaa ja vaatii opettajalta kekseliäisyyttä, mitä muut lapset voivat sillä aikaa tehdä, kun yksi soittaa. Leinonen-Szemenyein seminaarityössä (1998) Bürklin-Hammarénin (1998) suosittelee, että ryhmäohjauksen lisäksi lapsen tulisi saada henkilökohtaista ohjausta soittamiseen. Seminaarityön ajan (1998) muskareissaan Leinonen-Szemenyein on opastanut yksilöllisesti ryhmän jäseniä muiden lasten piirrellessä sillä välin taululle, kun yksi lapsista soittaa ”piirustusmusiikkia”. Nykyisin taas Leinonen-Szemenyein (2017) soitinkarusellimuskareissa ei jää aikaa yksilölliseen opetukseen, kun nokkahuiluisuuden kesto on maksimissaan 10 minuuttia ja se täytyy käyttää tehokkaasti. Lapsille oman soittovuoron odottaminen väsyneenä iltaisin on kovin vaikeaa, joten muilla lapsilla täytyy olla todella mielekästä tekemistä, jottei touhu muutu riehumisiksi. Yhteissoiton lomassa lapset voivat kuitenkin kuulla oman huilun sointia esimerkiksi soolosoiton yhteydessä soitinpiireissä.

Perinteisesti nokkahuilumusiikissa ei soita montaa sopraanoa yhtä aikaan, vaan nokkahuiluyhtye muodostuu eri nokkahuiluperheenjäsenistä. Sopraanonokkahuilu soi korvia rasittavalla taajuudella ja sointi on epäpuhdasta, jos niitä soi monta yhtä aikaan. Siispä olisi suotavaa, että nokkahuilua yhdistettäisiin muihin nokkahuiluperheen jäseniin. Lasten sormet eivät vielä veny isompiin nokkahuiluihin, mutta opettaja voi soittaa stemmaa vaikkapa alttohuilulla. Nokkahuilu sopii yhteen myös muiden säestyssoittimien kuten kanteleen, ukulelen tai laattasoittimien kanssa.

Hongisto-Åbergin ym. (1994, 243) mukaan soiton ensisijainen harjoitusmuoto on korvakuulolta soittaminen esimerkiksi kysymys – vastaus -leikkien avulla ja tuttuja lauluja soittaen. Nokkahuilun otteet eli sormituksen voidaan kuitenkin nimetä sen mukaan, mikä nuotti kulloinkin on kyseessä. Soitettavien kappaleiden nuottikuva voi olla lasten näkyvillä, jolloin kappaleiden nimet ja nuottikuva jäävät samalla mieleen. Nuotit voi värittää havainnollistavilla väreillä (Hongisto-Åbergin ym. 1994, 243.)

Itse olen käyttänyt muskareissani pääasiassa vain sävel- ja rytmikortteja, joissa lukee soitettavan sävelen nimi (esim. A) tai rytmin aika-arvo (esim. kaksi kahdeksas-osanuottia= ti-ti). Lisäksi olemme soittaneet äänipartituureista ja -kuvista. Näitä sävel-, rytmia ja -äänikuvakortteja yhdistelemällä voidaan tehdä myös omia sävellyksiä, joita soittaa. Yhdessä opetusharjoittelussa olen opettanut 5-7-vuotiaille myös nuottikuvaa, mutta se tuntui olevan sopiva tapa vain yhdelle erityisen kokeneelle ja edistyneelle muskarilaiselle, jolle alkeellisempi notaatio oli jo tuttua.

Myös Leinonen-Szemenyein (2017) on sitä mieltä, että korva on paras keino soiton opettelussa alle kouluikäiselle. Hänellä on kyllä nuottiviivastotaulu, jonka ympärille hän on kehittänyt havainnollistavan sadun nuottitalosta, jossa asuu erilaisia nuotteja. Lapset ovat saaneet laittaa nuotteja tauluun, kun opettaja on soittanut ne nokkahuilulla. Nokkahuilua soittaessa ei kuitenkaan lueta nuotteja, koska alle kouluikäisten ajattelu ei ole vielä abstraktilla tasolla. Myöhemmin soittotunneilla lapset saavat sitten leikinomaisesti opetella lukemaan nuottiviivastoa oman soittimen nuottivaimella.

Nokkahuilun luova soittaminen, integrointi ja taiteellinen ilmaisu

Nokkahuilun soitto ei tarvitse olla vain valmiiden laulujen soittamista, vaan nokkahuilulla voi soittaa myös luovasti äänikokeilujen, improvisoinnin ja omien sävellysten myötä. Ruokosen (2011, 132) mukaan äänimaailman liitetyt havaintoleikit ja itseilmaisu kehittävät lapsen ongelmanratkaisukykyä ja luovuutta. Samalla lapsi tutustuu leikin kautta ääneen viestinnän välineenä sekä oppii musiikillisia ja äänellisiä viestintätaitoja.

Soittamista voi integroida vaikkapa satuihin, runoihin, näytelmiin, peleihin ja leikkeihin. Lapsista on esimerkiksi hauskaa kokeilla, millaisia ääniä nokkahuilun eri osista lähtee. Erityisesti suukappaleella saa aikaan hauskoja ääniä, joissa vain mielikuvitus on rajana: intiaanihuutoja, junapilliä, kimalaista... Lapset kehrittelevät myös omaloitteisesti omia sävellyksiä ja improvisaatioita. Kun olemme harjoitelleet soittaman jotakin yhteistä laulua, lapsi on saattanut sanoa, että hän haluaa soittaa tähän väliin oman kappaleensa.

Leinonen-Szemenyein (2017) muskareissa esimerkiksi avaruusseikkailu *Dyy-peikon kanssa* ja *Angry Birdsit* ovat innostaneet lapsia improvisoimaan erilaisia ääniä nokkahuilulla. Lisäksi hän integroi soittamista satuihin ja draamaan. *Kettu ja korppi* -satua on opeteltu niin, että ensin puolet lapsista näyttelee ja puolet soittaa ääniefektejä nokkahuilulla. Sitten vaihdetaan vuoroja. Myöskin kaikki erilaiset pelit ja leikit innostavat lapsia, esim. myrkky-leikit, kim-leikit, bingot ja *Pokémon*-rytmit. Alle kouluikäisten soittoryhmässä tarvitsee olla aina jokin leikki tai satu, jotta ryhmän levottominkin jaksaa keskittyä.

Nokkahuilun soitto jatkuu muskareiden jälkeen vielä kotonakin. Leinonen-Szemenyein (2017) on havainnut, että nokkahuilu on lapsille tärkeä soitin, koska se on se oma soitin, jonka saa ottaa mukaan. Myös vanhemmat ovat mielissään, kun lapsi puuhailee huilun kanssa kotona ja innostuu tekemään vaikka omia sävellyksiä.

Ruokosen (2011, 133) mukaan lapsen omat laulunteko- ja sävellysharjoitukset ovat hyvä väylä esteettisen tulkinnan pohdintoihin. Samoin myös yhdessä esityksiin ja juhliin valmistautuessa lapsi saa harjoitella taiteellista ilmaisua. Prosessin lisäksi lopputulos on tärkeä: onnistumisen osoitukset, kuten aplodit esityksen jälkeen, rakentavat positiivisesti lapsen musiikillista itsetuntoa.

6 Pohdinta

Tutkielmani tavoitteena oli kartoittaa sopivat lähtökohdat ja työtävät nokkahuilun soitonpetukseen varhaisiän musiikinopetuksessa. Selvitin, soveltuuko nokkahuilu alle kouluikäiselle soitettavaksi ja mitkä ovat hyvät lähtökohdat soittamiselle. Toisena tutkimuskysymyksenä oli, miten nokkahuilun soittotekniikkaa voi opettaa lapsen tasoisesti ja miten eri musiikin työtävät tukevat oppimista.

Mielestäni löysin vastauksia kysymyksiini, vaikka ne laadulliselle tutkimukselle tyypillisesti vaihtelivat matkan varrella ja lopullinen muoto löytyi vasta kirjoittamisprosessin edetessä loppua kohden. Tutkimuskysymykseni olivat niin laajoja, että niihin riittää vielä täydennettävää jatkotutkimuksissa. Etenkin nokkahuilunsoiton opetuksen työtapoja voi soveltaa niin monella tapaa, ettei niihin voi määrittää vain yhtä oikeaa tapaa. Kehittämisen varaa olisikin ollut tutkimusaiheeni ja -kysymysten rajaamisessa.

Laajasta aiheesta huolimatta onnistuin mielestäni hyvin yhdistämään kirjallisia lähteitä sekä haastattelua tukemaan omia havaintojani.

6.1 Tutkimustulokset ja johtopäätökset

Kuten Dahlström & Cederlöf (1966, 4) ja Lander (2017) osoittavat, nokkahuilu on monipuolinen ja hieno soitin, jolla on pitkä historia läpi eri musiikin tyylikausien. Eri kirjallisten lähteiden pohjalta voidaan päätellä, että nokkahuilu sopii opetuskäyttöön jopa alle kouluikäisille lapsille (Hongisto-Åbergin ym. 1994,78; McPherson & Davidson 2007, 246). Samaa väitettä tukevat Leinonen-Szemenyein (2017) haastattelu sekä omat nokkahuilun soitto- ja opetuskokemukseni.

Jotta lapsilla säilyy arvostus nokkahuilua kohtaan, opettajan tulisi antaa lapselle tietoa nokkahuilun historiasta, huiluperheestä ja arvokkaasta asemasta puhallinsoittimena (Lindberg-Piiroinen ym. 1996, 168). On väärin, jos lapsi joutuu häpeämään soitintaan ihmisten ennakkoluulojen ja puutteellisen nokkahuilutuntemuksen vuoksi. Opettajalla tulisi olla myös riittävästi taitoa ja tietoa nokkahuilunsoitosta, jotta hän osaisi toimia hyvänä esimerkkinä ja opettaa lapsille soittotekniikkaa oikein ja lapsia innostavalla tavalla. Jos näin ei ole, on vaarana, että hän vain turmelee nokkahuilun jo ennestään heikkoa mainetta.

Leinonen-Szemenyein (2017) haastattelusta ilmeni, että varhaisiän musiikinopetuksessa nokkahuilua on luontevinta soittaa ryhmässä. Ryhmä ei saisi olla kuitenkaan liian suuri, jotta nokkahuilun soinnista voisi nauttia ja jäisi aikaa myös lapsen yksilölliselle ohjaukselle. Useista kirjallisista lähteistä ilmenee, että varhaisiän musiikinopetuksen tulisi noudattaa tavoitteita, tapahtua leikinomaisesti ja toteuttaa monipuolisesti musiikin työtapoja: laulamista, musiikkiliikuntaa, soittamista, kuuntelua ja taideintegraatiota (Ruokonen 2016, 77; TPM 2002, 9; VaMo ry 2017; Hongisto-Åberg ym. 1994, 172-177).

Kuten Leinonen-Szemenyein (2017) Soitinkaruselleissa on käynyt ilmi, alle kouluikäisen hienomotoriikka ei yleensä ole vielä kovin kehittynyttä, joten opetuksessa on edettävä riittävän hitaasti. Nokkahuilunsoitto yhdessä muiden musiikin työtapojen kanssa tukee lapsen motorista kehitystä, keskittymiskykyä sekä rytmi-melodiataajua, jolloin myös nokkahuilun soitto on yhä helpompaa. Samoin nokkahuilunsoitto tukee

muiden soittimien oppimista. Nokkahuilu ei ole kuitenkaan vaan vain puhaltajien ”harjoitussoitin”, vaan sitä voi soittaa vaikka ammatikseen, kuten nokkahuilukvartetti Bravade (2017) osoittaa.

Leinonen-Szemenyein (2017) on todennut nokkahuilun toimivan havainnollistavana soittimena notaation alkeita opetellessa, vaikka hänen Soitinkaruselleissaan ei nuotteista soitetakaan. Nokkahuilu sopii hyvin myös improvisointiin ja luovaan soittamiseen sekä yhteissoittoon muiden huiluperheen jäsenten, kanteleen, ukulelen tai orff-soittimiston kanssa. Leinonen-Szemenyein (2017) mukaan nokkahuilun soittamisessa olisi hyvä olla jokin leikki tai tarina taustalla, jotta lapset jaksavat motivoitua. Olen havainnut samoin omien muskareideni myötä.

Muovinen nokkahuilu on edullinen, pieni ja sopii hyvin lapsen ensisoittimeksi. Asiantunteva opettaja osaa neuvoa lapsen vanhempia oikean huilutyypin valinnassa. Etenkin, jos soittoharjoittelussa aikoo edetä pidemmälle, englantilaisotteinen huilutyypipi olisi suotava (Leinonen-Szemenyei 2017; Hongisto-Åberg ym. 1994, 242; Dahlström 1964, 14). Myös hyvälaatuinen puuhuilu on hyvä valinta soittoharrastuksen edetessä pidemmälle (Dahlström 1964, 14).

Onnistunut varhaisiän musiikinopetus voi antaa lapselle intoa jatkaa nokkahuilun soittoa jatkossakin. Opettajalla on tärkeä rooli toimia esikuvana ja kannustajana musiikkiharrastuksessa. En usko, että olisin aloittanut nokkahuilunsoittoa ilman Lea Leinonen-Szemenyein innostavaa esimerkkiä. Samoin kaikki nokkahuilun soitonopettajat ovat motivoineet ja kannustaneet minua soittamaan piittaamatta muiden ennakkoluuloista.

6.2 Tulosten luotettavuus ja toistettavuus

Haastattelun tulokset ja kirjalliset lähteet tukivat jo tekemiäni havaintoja, mutta toivat myös uusia näkökulmia ja tietoa nokkahuilun soitonopetukseen varhaisiän musiikinopetuksessa. Osa lähteistä oli vanhoja, sillä en löytänyt uutta hyvää aineistoa. Toisaalta nokkahuilun soittoon liittyvät perusasiat eivät hetkessä muutu, vaikka lähteet olisivatkin vanhoja. Olen myös käyttänyt vanhaa aineistoa tarkoituksella; esim. Linnankiven, Tenkun & Urhon Musiikin didaktiikan vuoden 1981 painoksesta löytyy his-

toriataustaa, joka on jätetty uudemmissa painoksista pois. Samoin Dahlströmin & Cederlöfin Flauto Dolce (1966) on vanha lähde, mutta siitä löytyi osuvasti tietoa nokkahuilun historiasta. Olen kuitenkin lukenut aineistoa kriittisesti nykypäivän valossa ja vertaillut sitä myös verkosta löytämiini lähteisiin nokkahuilusta.

Kirjallisten lähteiden joukossa on artikkeleita, tutkimuksia ja muita tieteellisiä julkaisuja, mutta myös soitonoppaita sekä musiikin didaktiikan oppikirjoja, joiden tieteellinen perusta ei ole selkeä. Olen kuitenkin ottanut oppikirjamaisia julkaisuja mukaan lähdeaineistoon, sillä niistä on löytynyt eniten tutkielmani aiheittani koskevia lähteitä. Lisäksi näitä oppikirjoja ovat kirjoittaneet musiikin ja opettamisen ammattilaiset, joiden asiantuntijuuteen luotan. Olen todennut monet soitonoppaista poimimani ideat toteutuskelpoisiksi myös käytännössä. Valitettavasti osa lähteistä on sekundaarilähteitä, sillä en ole joko saanut alkuperäistä lähdettä käsiini tai joissakin tapauksissa se on ollut saksan kielellä, jota en ymmärrä. Luotettavampaa olisi ollut kirjoittaa alkupe-
räisten lähteiden pohjalta.

Alun perin tarkoitukseni oli tehdä kaksi haastattelua, mutta toinen haastattelu peruuntui. Sain kuitenkin jo yhdestä haastattelusta niin paljon aineistoa, että sen pohjalta oli hyvä lähteä kirjoittamaan. Tapasimme Lea Leinonen-Szemenyein kanssa hänen työpaikallaan ja haastattelin häntä reilu tunnin verran. Haastattelutilanne oli rento ja keskustelunomainen ja sen sisältö oli määritelty teemojen ja apukysymysten pohjalta. Kirjoitin tuloksia niiden teemojen pohjalta, joihin sain vastauksia ja ne määrittivät osittain myös opinnäytetyön sisältöä. Haastattelu laajeni myös teemojen ulkopuolelle ja sain niistä uusia ideoita teemoihin. Jos haastattelu olisi tarkkaan strukturoitu, myös tulokset voisivat olla erilaisia ja osa näkökulmista olisi jäänyt kokonaan saamatta.

Koska sekä itselläni että haastateltavalla on myönteinen asenne nokkahuilua kohtaan, myös tutkimustuloksista tuli nokkahuilumyönteisiä, vaikka myös nokkahuilun huonoista puolista oli puhetta. Jos olisin valinnut haastateltavat varhaisiän musiikinopettajat satunnaisesti, tulokset nokkahuilunsoitosta voisivat olla kielteisemmät. Toisaalta, koska yhtenä tavoitteistani oli parantaa nokkahuilun mainetta, oli mielekästä valita haastateltavaksi henkilö, jolla on paljon myönteisiä näkökulmia ja onnistumisen esimerkkejä nokkahuilun soitossa alle kouluikäisten kanssa.

Uskon, että samankaltaisiin tuloksiin oltaisiin päädytty, jos olisin haastatellut myös jotakuta muuta nokkahuilun soittoon ja varhaisiän musiikinopetukseen perehtynyttä opettajaa niin kuin oli alun perin tarkoitus. Toki useammasta haastattelusta olisi voinut tulla useampia ideoita ja näkökulmia. Kuten Leinonen-Szemenyei (2017) totesi haastattelussa, hänen kollegoidensa mukaan nokkahuilun soitonopetus ei ole helppoa, jos ei ole itse puhallinsoittaja. Siispä jos olisin haastatellut varhaisiän musiikinopettajaa, joka ei olisi perehtynyt nokkahuilun soittoon, ideat soitonopetuksesta olisivat jääneet luultavasti hyvin suppeiksi.

Kun olin liittänyt haastattelun osaksi opinnäytetyötäni, lähetin sen vielä Leinonen-Szemenyeille luettavaksi. Halusin varmistaa, että olin analysoinut hänen haastatteluaan oikein ja että hän hyväksyy haastattelusta poimitut viittaukset osaksi opinnäytetyötäni. Muutamaan kohtaan tuli korjauksia tai parannusehdotuksia, jotka muokkasin valmiiseen opinnäytetyöhöni.

6.3 Muut tutkimukset ja jatkotutkimuksen aiheita

Samasta aiheesta on tehty ennenkin tutkimusta: Lea Leinonen-Szemenyein Seminaarityö *6-7-vuotiaiden lasten nokkahuilusoiton ryhmäopetuksesta* (1998) käsitteli osittain samoja aiheita, joita pystyin omalla tutkimuksellani toistamaan tai päivittämään. Toisaalta myös laajensin näkökulmaa nokkahuiluperhettä ja sen historiaa koskevaksi sekä otin huomioon myös 4-5-vuotiaat lapset. Kaisu Hynninen ja Kaisa Pulkkinen ovat taas tehneet opinnäytetyön *Elämointiä eläintarhassa* nokkahuilun modernien tekniikoiden opettamiseen alkeisopetukseen.

Muita tutkimuksia nokkahuilunsoiton alkeisopetuksesta en ole saanut käsiini ja jatkotutkimuksen paikkoja on paljon kehiteltäväksi. Lapsia innostavaa ohjelmistoa ei voi olla liikaa, ja etenkin mukaansatempaaville yhden sävelen sovituksille olisi tarvetta. Modernien sävellysten vastapainoksi nokkahuilun historiaa voisi tuoda nykypäivään ja sovittaa vaikka keskiajan tansseja muskarikäyttöön. Olisi myös mielenkiintoista saada lisää tutkimusta nokkahuiluperheen käytöstä nokkahuilun ryhmäopetuksessa. Alle kouluikäisten lasten sormet eivät vielä riitä isompiin nokkahuiluihin, mutta tätä voisi tutkia vaikka opetuskokeiluna ala- ja yläkoulun musiikintunneilla. Saatan itse jatkaa tutkimusta nokkahuilun ryhmäopetuksen parissa Jyväskylän yliopistossa Pro

gradu -tutkielman muodossa. Vähintäänkin aion jatkossakin harrastaa ylpeänä nokkahuilunsoittoa ja viedä tätä innostusta lapsille muskareihin ja kouluihin tulevana musiikinopettajana.

Toivon, että vielä jonain päivänä nokkahuilun asemaa soittimena ei tarvitsisi kyseenalaistaa, vaan nokkahuilun arvostus olisi yhtä suurta kuin mitä tahansa muutakin soitinta kohtaan. Toivottavasti opinnäytetyöni antaa näkökulmia myös muille nokkahuilusta kiinnostuneille opettajille, jotta he voivat omalta osaltaan parantaa nokkahuilun asemaa musiikinopetuksen myötä. Jätetään jo iänikuinen *Makkara laulu* unholaan ja annetaan tilaa lapsia innostavalle nokkahuilun soitonopetukselle!

Lähteet

Bravade. N.d. Bravade. Viitattu 1.4.2017. <http://bravade.net/bravade/>

Cederlöf, E. 1989. Me soittamme nokkahuilua. Sopraano- ja tenorihuilukoulu. Laaj. I. 21. p. Helsinki: Fazer

Dahlström, F. 1964. Muistiinpanoja nokkahuilusta ja nokkahuiluohjelmistosta. Julkaisussa Koulumusiikin käsikirja. Toim. J. Pukkila & E. Sipilä. Helsinki: Westerlund, 13–26.

Dahlström, F. & Cederlöf, E. 1966. Flauto dolce. Helsinki: Fazer

Dolmetsch, M. 1976. Dances of England & France from 1450 to 1600 With their music and authentic manner of performance. First paperback printing. New York: Da Capo Press, Inc.

From, P., Kaikkonen, M., Ollaranta, R. 2002. Olin nokkahuilu. Nokkahuilun soitonopetukseen. Helsinki: Otava

McPherson, G. E. & Davidson, J. W. 2007. Playing an instrument. The Child as musician. A handbook of musical development. Toim. McPherson, G. E. Uud.p. Oxford, New York: Oxford University Press

JaSeSoi ry. Orff musiikkikasvatuksessa. Lähestymistapa musiikkikasvatukseen. Viitattu 1.4.2017. <https://www.jasesoi.org/orff-musiikkikasvatuksessa>

Ruokonen, I. 2001. Äänimaisemia ja ilmaisun iloa musiikin kielellä. Teoksessa Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. Taiteen ja leikin lumous. Tampere: Tammer-Paino Oy

Lander, N.S. 1996–2017. History. Recorder Home Page. Viitattu 30.1.2016. <http://www.recorderhomepage.net/history/>

Lander, N.S. 1996–2017. Contemporary makers. Recorder Home Page. Viitattu 4.2.2017 <http://www.recorderhomepage.net/instruments/contemporary-makers/>

Linberg-Piiroinen, A., Nenonen, P. & Tynninen, J. 1996. Musica 1-2. Opettajan kirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. p. Helsinki: Tammi

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino

Hongisto-Åberg, M., Lindeberg-Piiroinen, A., ja Mäkinen, L. 1994. Musiikki varhaiskasvatuksessa. Hip hoi, musisoi!. 2. p. Espoo: Fazer Musiikki Oy

Hynninen, K. & Pulkkinen, K. 2010. Elämöintiä eläintarhassa. Nykymusiikkia nokkahuilun alkeisopetukseen. Opinnäytetyö, AMK. Metropolia, musiikin koulutusohjelma. Viitattu 3.2.2017.

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/15361/elamointiaelaintarhassa.pdf?sequence=1>

- Lasocki, D. 2012. What We Have Learned about the History of the Recorder in the Last 50 Years. AmericanRecorder.org. Viitattu 30.1.2016 osoitteesta http://www.instantharmony.net/Music/Recorder50Yrs_proof2.pdf
- Leinonen-Szemenyei, L. 2017. Varhaisiän musiikinopettaja ja fagotinsoiton opettaja. Pirkanmaan musiikkiopisto. Haastattelu 24.2.2017.
- Leinonen-Szemenyei, L. 1998. 6-7-vuotiaiden lasten nokkahuilunsoiton ryhmäopetus. Seminaarityö. Keski-Suomen konservatorio. Musiikkileikkikoulunopettajan opintolinja.
- Linnankivi, M., Tenkku, L., Urho, E. 1981. Musiikin didaktiikka. Jyväskylä: Gummerus.
- Ollaranta, R. & Simojoki, M. 1985. Pillipiiparit musiikkimaassa. Nokkahuiluopas, Helsinki: Otava
- Penttinen, A. Musiikista ja liikkeestä musiikkiliikuntaan. Toimintatutkimus musiikin ja liikkeen yhdistämistäittoa kehittävistä kursseista liikunnan aineenopettajakoulutuksessa. Lisensiaatintutkimus. Jyväskylän yliopisto, liikuntatieteen laitos. Viitattu 3.2.2017. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/9539/URN_NBN_fi_jyu-2007614.pdf?sequence=1
- Pehrsson, Y. & Sjöbolm B. 1990. Blockflöjten och jag. Sopranblockflöjt. Tukholma: Thore Ehrling Musik AB.
- Powers, W. 2008. The Development of the Recorder: The Recorder in the Renaissance. The Metropolitan Museum of Art. Viitattu 30.1.2016 http://www.metmuseum.org/toah/hd/recd/hd_recd.htm
- Ruokonen, I. 2016. Esi- ja alkuopetuksen musiikin didaktiikka. Toim. Koskelin, K. Finn Lectura
- Ruokonen, I. 2011. Lapsen musiikillinen maailma. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Toim. Hujala, E. & Turja, L. Jyväskylä: PS-kustannus
- Saunamäki, A. 2009. Tietoa Nokkahuilusta. Suomen nokkahuiluseura ry. Viitattu Haettu 30.1.2016. <http://nokkahuilu.fi/tietoa-nokkahu> [Http://www.jasesoi.fi, Orff-Schulwerkilusta/](http://www.jasesoi.fi, Orff-Schulwerkilusta/)
- Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet. 2002. Opetushallitus. Haettu 9.2.2017 http://www.oph.fi/download/123013_musiik_tait_ops_2002.pdf
- Varhaisiän musiikinopettajat ry. Mitä? Viitattu 1.4.2017 <http://www.vamory.fi/mita.php>
- Warner, B. 1991. Orff Schulwerk: applications for the classroom. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall